

RÉVAI MIKLÓS LEVELES-LÁDÁJÁBÓL.

Az alább közölt hét levél — hat Révaitól, egy Révaihoz — Toldy Ferenc hagyatékából a M. T. Akadémia könyvtárának kéziratárában van; egy részük eredeti, egy fogalmazvány, a többi másolat. (Jelzésük: *M. Tüd. Levelezés, 4-r.*; számuk alább, az egyes levelek végén, zárójelben.) Kiadásunk a kéziratot hiven és pontosan adja.

1. Révai Miklós levele Nagy Jánosnak. Kelet nélkül.

Nagy Jánosnak Révai Miklós Boldogságot.

Úgy e bizony? meg akarsz játszodni, hogy annyira ditsérsz?
 Gondolod, így szívem' gyenge felére találsz?
 Jól tudom én, mi tsekely még versem, s menyinyire villog
 Tőlem az a fő tziel, melylyre igyekszem ugyan.
 Vallom, igyekszem ugyan, 's leg alább így értem el azt is
 A' mi kitsit tehetek fáradozásim utánn.
 Haszna vagyon még is, ha ki tzielját messze ki tette:
 Jó tova megy leg alább, hogyha tövére sem ér.
 Söt te is, úgy hihetem, mikor engem' nagyra magasztalsz,
 Példa alatt e' szép tzielra vezetni akarsz.
 'S inkább azt mutatod, milylyen legyek, a mikor arra
 A tsoda sok tehető Énekesedre mutatsz.
 Szép ábrázolatot nyújtasz, mindenkor előttem
 Függni fog ösztönömül, tsak legyen anynyi erőm!
 Vársz a többire is választ. Mit mondjak azokra?
 Nem tudod, a' lángot hogy mi szikrátska veté!
 Oltani kívánod, s' te Szabónak fel veszed ügyét:
 [...] ¹ s mi roszt ügy: ne avasd, intellek, ebbe magad!
 [...] ¹ erdélynek gázolsz szép tiszta nevébenn?
 [...] ¹ a motskot, melylybe keverte Szabó?
 Vesszen el Erdély is, ha igaz, hogy rontja beszédit:
 Mint azt versében tétova szórta Szabó.
 Erdélyt esmérem, tudom is, hogy kényesen érez
 Szinte ezen pontbann, 's nem darabolja szavát
 Éljen hát Erdély! elfajzott Gyermeke' vétkét
 A ki bizony maga is sirva keserget velünk.
 Én tsak ezért szálltam ki, s talám nem szinte keményen:
 Ó pedig erre tehén tsorda nyomára vezet.
 És ki katzag, hogy ezen tzaamogván a tsoda ösvényt
 Nem követem, melylytől nyelv nyavalyája riaszt.
 A tormába vezetett féreg rág engem is immár,
 Hogy sajtót mutatok, 's büszke haragra fakaszt.
 Melylyből meg vetem a nyavalyást, s már vége peremnek!
 Rajnis lássa, miként fogja szapulni fejét,
 Ellene ám ugyan olyly szeszszel. Ki adatta *Ki nyertes*
 Írását, hogy azont vissza szagolja szegény.
 Tisztelem én Molnárt, s vallom, hogy Versi Vezerém:
 's nálam nagy betsbenn vagy te is, Édes Atyám!
 Azt mondom még is, nem igazság töletek érte
 Lenni, mikor mérgét már ki okádta Szabó.
 Hogy ne legyen szabad a sértődött félnek is ügyében
 E' tsevegő ellen védeni módja szerint . . . ¹

¹ A levél e részei elégték.

Jól tudom, az rémít, hogy Rajni tolla . . .¹
 Fog rándulni, s több fene . . .¹
 Mit mikor érdemlett gondatlan vétke Szabónak;
 A' botor! ezt maga is tudta, mi vitte reá?
 Semmi közöm hozzá. Másst mondok: Még te is engem
 Olyyanról vádolsz, a mi eszembe se vólt?
 Félre tsapásokhoz szoktál te is, erre figyelmezz:
 Mit bennem nem látsz, azt te szememre ne hányd.
 Fő dolog a *Nyelvnek szörnyű Rontása* okozta
 Én peremet, 's te pedig más egyebekre ugrasz.
 Jól tudom én, hogy még sok apróság részre szakasztja
 A Magyar Irókat, 's perbe se szállok ezért.
 Engedek itt inkább, 's akarom, hogy más is azonként
 Engedjen nekem is, míg igazabbra jövünk.
 Mit fogod azt te reám, hogy ohajtok jární nyomomban
 Másokat, és szivem báuja, hogy úgy nem esik?
 Hol perelek mással? hol erőltetem erre vagy arra?
 És hol epeztem ezért szivemet? erre felelj,
 Írtam ugyan valamit, de tsak úgy, hogy lássa akárki
 A ki meg ütköznék, vélekedésem okát.
 Írtam még másst is, bár olvasd újra Szabóhoz
 Küldött verseimet, 's ott bizony útba jöhetsz.
 . . .¹ egyenesben ezen, kérlek, 's hamar üzzd ki fejedből,
 . . .¹ mit én rólam tsak gyanúsága beléd.
 . . .¹ idő sebesen mulik: pazaroljuk e perre
 . . .¹ a mikoron más d-rekasbra kevés?
 Jaj mi sokat ragad el kötelesség 's élet' ágájai
 Étél, ital, 's álom benne mi szépet emiszt!
 Mint lesbénn, lappang az alatt a' durva halál is,
 És, ha nem ellenzük, tsúnya homályba temet.
 Jobb oda fordítsuk, hogy bosszújára is éljünk,
 ● A mi kevéske időnk énekelésre is telik.

(Eredeti; száma: 150.)

2. Révai Miklós levele Tertina Mihályhoz. 1797 ápr. 24.

Joannes Nicolaus Révai Michaeli Tertina 8. P.

Deterruisti me tuo illo adparatu ad me dilaudandum, qui nunc ab aliquo tempore nihil magis fugio, quam laudes. Desii iam ego hoc pabulo nutrice animum meum. Otium quaero, emeritus, et infelix satis miles. Vos, quibus et altas et aura magis favet, volate, nihil moror, imo impello etiam. Qua sim de re praeclara opinione, nosti, credo; si modo aliquid mea tibi opinione accedere potest. Aliorum potius iudicio ducare, quo tua te virtus rapit. Hanulikius punivit me hodie prolixiore sua pistola ob longum meum silentium. Gratulatus est mihi iam Presbytero Seculari, Piaristicis miseriis erepto, et Dioecesi Jaurinensi adscripto, quod factum meum neque te nunc latere volo, ut siquid hace mea mutatis solatii et tibi adferro potest, id ex me potius, ex fonte ipso, haurias, Ille ergo gratulatus primum, deinde ad nugas deflexit, quibus et tu me fere mactare coepisti, ob Musas meas tenues certe, et mihi parum utiles, qui omni illa praerogativa, qua me praeditum clamitatis, papae! quantus sum, nempe Graphidis Magister. Quibus me cumulat, prae-

¹ A levél e részei elégték:

tereo; quibus tu erigaris, haec tibi illico ad solatium perscribenda esse iudicavi, ut in proposito tuo tanto constantius persistas, olim conatum tuorum fructum percepturus me multo abundantiore. Haec ille cum dolore de illis plagis, quamquam neque in nostris iucundiora occurrunt. «Dolendum est, inquit, paucos esse e Junioribus nunc nostris, qui studii se ament dicare; aliae eos occupationes tenent. Ita nunc sunt mores et tempora. Vix hoc in posterum obtinebimus, ut unus alterve sit in Instituto, qui gustu vero praeditus puleras illas artes noscat, multo minus, ut scribere sciat ex hoc genere aliquid. Quod videlicet haec studia assiduitatem requirant, quae paucis horum temporum Juvenibus placet. In his regionibus Tertinam solum scio Miskolczini Professore, qui conatur propagare genuinum hunc sensum litterarum; alibi vix haec pulcri notio agnoscitur ab iis etiam, quos oporteret esse Ductores. Jam iacent in squallore et mechanismo omnia. O mores! o Patria! cui non melius nec opportunius succurri posset, quam si incrementa caperet verus gustus litterarum. Varadini nemo est, qui tollat vexillum, ac facem praeferat. Tu ibi haec ornamenta erigere potuisses. Nun licentia morum, et quaedam barbaries sedem posuit.» Vides, mi Tertina! te unum esse in iis regionibus, in quo nitatur pulcri salus. Age, ut agis, responde pro viribus Hanulikii praeclaro de te et meo etiam iudicio. Amo te, tametsi ego nihil iam hoc studio oblector ob corporem illum meis sensibus inehutum tot illis jactationibus et persecutionibus, quas perferre debui. Curre tuo studio, sed me nolis sollicitare ulla prorsus laude. Ego spectator ero cum voluptate, adplaudam, si quid hoc ad rem addere potest, et tibi et Patriae. Ama me. Saluto coniugem tuam. Gaudeo te coniugio tuo beatiorum esse quam sit Varjon, homo infelix, et ineptus, quod nullo bono amico consulto tam cito corrupta in Civitate Meretrici adhererit, ob quam et hinc migrare debuit. Me nunquam invisit, Vides, quam parvus sim Jaurini, quem nec Varjon ullo est dignatus honore, Sed ita fastuosi sunt Latini Professores fere omnes, tametsi Grammatici sint solum, et vix praeterea amplius aliquid, Vindio et ego me, qui illos potiore iure novi despiciere. Kurvarnyjok! Oda ugyan tsak soha sem érnek, a honnan én már megfordúltam. Ezzel vigasztalom magamat, s nyugodalommal élek magánosságomban. Vale iterum, et me ama. Jaurini. 26. Aprilis. 1794.

Kívül:

Jaurino.

Perillustri ac Clarissorin Domino
 Michaeli Tertina in gymnasio
 Miskolczienti Humanisrum Pro-
 fessori Regio, Domino Colendissimo.
 Per Budam.

Miskolczini.

(Eredeti.)

3. Révai Miklós levele Schediushoz. 1797. nov. 23.

Nagyvezetű Tudós Hazafi! Kedves Barátom!

Különösen kedveskedem neked is tsekély munkámmal. Ne terheltelessél a többi Darabokat is, a mely Nevekkel bé írtam, kézbe szolgáltatni. Meg

tisztelem az Universitást is. Itt főképen légy, kérlek, közbenjáróm. Bétsből haza érkezvén, az Erdélyi Magyar Társaságnak levelét találtam az asztalomon. Abban írják, hogy Munkájoknak Első Darabját hozzád küldötték volna számomra. Ne sajnáld azt nekem mennél előbb megküldeni. Örömet engedek kéréseknek. Kívánják tőlem a Magyar Nyelv iránt való Vélekedesimet. A téli Éjtszakákat ezekre fordítom, a mennyiben reá érkezhetem hivatalom miatt. A Magyar Szent Írást is el készítem, a mint fogadtam. Igen segítenél dolgomban,¹ ha Jankovits Úrtól ki nyerhetnéd számomra azt a kézzel íratott könyvetskét, mellyben Sz. Elek és Remete Sz. Pál élete meg íratik.² Vajha meg szerezhethéd Komjáti Benedeknek is Sz. Pál leveleit. Meg botsáss, hogy ennyivel terhellek. Bátran s bizodalmasan élek barátságosan tett ígérettel. Isten veled. Szeressed

Esztergom. 23. Nov. 1797.

Téged igazán szerető barátodat
Révayt mp.

(Toldy másolata ; száma : 154.)

4. Révai Miklós levele Schediushoz. 1801. márc. 21.

Révai a kedves Schediusnak Boldogságot.

A múlt nyáron kénytelen voltam meg romlott egészségem állapotja miatt a Budai ferdőbe le menni. Kértem azon alkalmatossággal Pesten ; de te is épen betegeskedésed miatt oda vóltál Füreden. Reményltem tehát, hogy itt találkozom veled. De, míg én a hidegebb napok miatt Rátóthon tartózkodtam Kedves Barátomnál a Prépostnál, az alatt itt is el szalasztottam a szép alkalmatosságot, hogy veled lehettem volna. Halhattad már, hogy én nyugodalomra botsáttattam 800 forint pensióval. A mennyire engedheti meg vesztődött' egészségem volta, most mind tsak abban foglalatoskodom, hogy a Magyarságra gyűjtetett kintsetskéimet szépen ki botsáthassam. Gyönyörködöm az alatt sok Jó Barátimnak hozzám hajló szívességökben is. Nem megyek épen minden vigasztalás nélkül a más világra. Dénis halálára írtam egy Elegiát. Azt más apróbb Darabjaimmal ki adtam a napokban. Meg engedj, hogy benned helyeztetett bizodalmmal ezen munkátskámból egy nyalábot küldök hozzád. Pethő Consiliarius Úr Budáról kezembe szolgáltatja. Fogj ki számodra hat nyomtatványt, a mellyekkel neked kedveskedem. Adj azután Jó Barátaimnak, a mint következnek, mindenikének két nyomtatványt: Jankovits Miklós Úrnak ; Markovits Mátyásnak hajdani oskolabéli Kedves Társamnak ; Virág Benedeknek ; Hadusfalvi Spielenberg Pálnak ; Henjei Lászlónak ; Gróf Károlyi Bibliothecariusának. Különösen pedig adj hat nyomtatványt a Páter Piáristák Érdemes Provinciálisoknak, Pólya István-nak. Mindenikét köszöntséd nevemmel. A mi meg marad, azt add oda valamellyik könyvárosnak, hogy adogassa el, de 10 xrnál ne feljebb, ebbe belé számlálván a maga nyereségét is. Egyezz meg veled, hogy mitsoda procentót akar tőlem. Kérlek, ne láttassam vissza élni jóságoddal, hogy ennyivel terhellek.

¹ Toldy ceruza jegyzete: Révai cod.

² Toldy ceruza jegyzete: Peer cod.

Nálam levő könyveidet vissza küldöm és jövő nyáron talán már egyik darabommal, melyet Husvét után nyomtatni kezdek ilyen Tzimerle alatt: *Duae Allocutiones Funebres. Monumentum inter Manuscripta Hungarica, quae sciuntur, omnium antiquissimum. Legit, Commentario Grammatico-illustravit etc.* Az a híres Darab *Latiatuc felegin*, tellyes világában jó itt elő, Nyelvünknek le fedeztetett sok szép kintseivel, ha tsak nem tsalatom vilekedésemmel. El várom ítéleteket. Isten hozzád; frisen légy, és tartsad Barátodat jó emlékezetekben. Sopronb. 21 Martiusb. 1801.

A te Dajkád, Horváth Kati, most is nálam vagyon, beteges állapotban gondomat viseli. Téged köszönt, és tisztel. Azt szokta mondogatni, ha rólad emlékezünk; Istenem! a gyermekekből emberek lesznek, és mi el nyomatunk esztendeinkkel, s a koporsóba sietünk.

(Toldy másolata; száma: 154.)

5. Révai Miklós levele Kapuváry Antal veszprémi kanonokhoz 1802. aug. 24.

Tekintetes, s Főtiszteletű Kanonok, és Apát Úr!

Kegyes Uram, és Pártfogóm

A Magyar Nyelvnek igaz tulajdonságát, és belső valóságát, már régtől fogva törekedem világosabban meg fejteni, hogy így Nemzetünknek egyszer valahára egy tökéletes Grammaticája lehetne. Erre arányozó készületeimet bátorkodom számon adni a Főtiszteletű Apát Úrnak. Én ezeken már sokszor igen el keseredtem, hogy mind eddig tsak el sem kezdettem a nyomtatást. A múlt télen az első Darabért közel 700 forintot kívántak a Bétsiek, s majd igen annyiba, telnek egyenként a többi is. Boldog Isten! hol találhattam volna, most kiváltképen olly tehetős Mecaenasokra?

De meg vidúltam most: hogy Vályi András helyébe az Universitásnál Magyar Nyelv Tanítóvá rendeltetvén, a Magyarságnak igen különösen kedvező Felső Felséges Fejedelmünktől azt a kegyelmes Végzést is meg nyertem: hogy ezen Munkámat az Universitas Typographiája nyomtassa.

Azzal a bizodalommal vagyok: hogy a Főtiszteletű Apát Úr mind állapotom fel emeltetésén, mind pedig ezen szerencsimen szívből örvend. Mert régen tudom, nemesen érző Nagyságos Lelke mi igen óhajtja a Magyarságnak előmenetelét, és virágzását. Tapasztaltam nagy vigasztalással hozzám hajló ritka kegyességét is: hogy ugyan ezen tészra törekedő igyekezetemért, bátor alacsony személyemhez is jelesebb tekintettel lenni, és engem szintén kedvelni méltóztatnék.

Ugyan ez bátorít most annyira: hogy a Haza szolgálatjára a legszebb alkalmatosságot már elértemben, egyedül tsak azoknak el háritásokra kérnék aláztatosan kegyes segedelmet, a mikkel az idő mostohasága hivatalom kezdetében szorít, és háborgat.

Az első esztendővel igen sokat kell küszködnöm; mert nehezen bírhatom pusztá szegénységemet. Jól mondják, hogy a költözködés mind annyi tüzzel való meg égés. Sokat költöttem Bétsben a hivatalomra szükséges, orientalis, és Finnus drága könyvekre. Fel kellett magamat valahogyan

ruháznom is. Sokat evett meg le jövetelem. Sokat kíván gyarló egészségem megerősödésére a fürdés, 's a szükséges orvoslás. Új gazda létemre holmi ingó jószágotskát is kell szereznem, a min ülhessek, irkálhassak, 's meg nyughassam. Reám jő a rettenetes tél. Hozzá járul mind ehez a mostani időnek keménykedése. Ha az Isten még eléggé meg nem büntette Hazánkat, meg bünteti minden bizonnyal az irgalmatlan uszorás nyerekedők miatt. Szörnyű nagy a drágaság. Veszettül meg adatják mindennek az árat. Szakad a szegény ember szíve. Éktelen drága a szállás, a fa, az élelem, és minden egyéb mű. Igen nagy szorultságban vagyok. Már hivatalom kezdetében is meg kell tsükennem, ha kegyes Jótévdímtől nem gyamolítatom.

A' Tekintetes Nemes Káptalannak négy Jeles Oszlopaihoz folyamodom ezen egy úttal; a' kik hozzám való kegyes hajlandóságokkal benne való bizodalमत fel gerjesztették: a' Főtiszteletű Apát Uron kívül a' Méltóságos Zsolnai Püspök, és Nagy Prépost Úrhoz; s a' Főtiszteletű Hertelendi, és Nedetzky Kanonok, és Apát Urakhoz. A' mit négyen könnyebben öszve teendének jó szántokból, azzal rajtam, kimondhatatlan, mi igen fognak segíteni. 'S valamit adandanak, azzal a' Hazának tesznek áldozatot; ugyan a Haza szolgáljának tsüggedő terhes állapotján oly készséggel könnyebbitvén, és ötlet hivataljának nehéz kezdetén ugyan annak kellemetesebb folytatására felébredstvéen.

Nemesen gondolkozó Nagy Lelke a' Főtiszteletű Apát Úrnak minden jutalmát a' köz gyümölytsön gyönyörködő meg elégedésében helyeztetű; a' mellyet tölem bizonyosan vár a' Magyarságra nézve. De azonfelül is örök hálaadatosságomnak érzékeny jeleit nyilván fogom adni: a' ki magamat ezen kegyes jótéteményeért le köteleztetett adósának szinte dítsekedve mindég örömet yallom; és a' legmélyebb tisztelettel holtomiglan állhatatosan megmaradok.

A' Tekintetes, 's Főtiszteletű Kanonok, és Apát Úrnak, Kegyelmes Jótévdímnak,

Pesten 24 August. 1802.

Alázatos Hiv. szolgálja,
Révay Miklós mp.

Excerptum ex Libello Supplici.

Dudum, et merito obiicitur nobis inconstans nostra Orthographia; obiicitur et non fixa, immo iam praepostera plane Linguae Praecepta: quae modo praesertim, ab annis aliquot, scriptorum, nostrorum intemperantia ingenti nisu obtruduntur, Patrii quidem Sermouis puritate, si iste perversus durat fervor, in monstrosam barbarian sensim abeunte.

Sensi naec vitia inde efse: quod scriptores nostri proprium linguae genium non noscerent: neglecta nimirum, quae huc plurimum faceret, antiqui Sermouis nostri, cognitione; neglecto et Orientalium lingvarum, Fennicarumque auxilio. Tanto huic malo opportune occurri posse putavi: si, his omnino subsidiis adhibitis, ea cumprimis, de quibus inter nostros non convenit variis disquisitionibus paulo diligentius exenterentur; et cum satis fuisset disceptatum, veritasque satis eluceret; tum enimvero Grammatica Patria concinnaretur, legibus tandem certissimis circumscripta.

Jam prope vigesimus labitur annus: ex quo passa dedi — vela, ingens hoc mare ingrefsus. Multo labore congestas habeo observationes, duplici titulo edendas; si Deus et vita, sacratissimaque Majestatis Clementia faveat: Antiquitates Literaturae Hungaricae voluminibus III. et Disquisitiones Grammaticas, ad Grammaticam Hungaricam certius figendam, Voluminibus IV.

Antiquitates Literaturae Hungaricae Volumen I. quod complectitur duas Allocutiones Funebres, germinae veteri pronunciationi restitutas, et Commentatio Grammatico illustratas, Monumentum inter Manuscripta Hungarica, quae sciuntur, omnium vetustissimum.

Volumen II. quod exhibetur Translatio Hungarica admodum vetusta Sacrorum quorundam Librorum Veteris Testamenti, ex codice Manuscripto Palatinae Bibliothecae Viennensis in lucem prolata, cum Notis necessariis.

Volumen III. quod complectitur Observationes Grammaticas, in quibus praecipua est de Infinitivis et Participiis constructis, locupletissimum praeterea Vocum singularium, Elenchum, ad Translationem Hungaricam admodum vetustam Sacrorum quorundam Librorum Veteris Testamenti.

Disquisitiones Grammaticae, ad Grammaticam Hungaricam certius figendam.

Volumen I. de Pronominibus, eorumque usu cum primis Possessivo, cum originibus, explanata per occasionem et Postpositionum Natura.

Volumen II. de Formis Coniugationum Fixis, Temporumque, ac Personarum Formationibus, regularium et irregularium. Verborum.

Volumen III. de Vocum Derivatione, Nominumque Inflexione per Casus, et Gradus, praemissa Literarum Explanatione.

Volumen IV. quod complectitur Vocabulo Hungarica copiosissima, Hebraicis, Chaldaicis, Syriacis, et Arabicis cognata, praemissa Dissertatione de Linguae Hungaricae Nexu cum Orientalibus, ac Fennicis explanata Literarum Mutatione.

Apparatur demum Jussu Altiore: Grammatica Hungarica ad genuinam Linguae Indolem Orientalem, quanta potuit accurate, exacta.

Studio, et opera Joannis Nicolai Révay, Presbyteri Secularis Dioecesis Jaurinensis, in Regia Scientiarum universitatae Pestiensis, Linguae ac Literaturae Hungaricae Professoris Publici Ordinarii.

A Főtiszteletű Apát Úr Kegyes adományát, hogy azzal mennél előbb felségihetsem magamat, csak közönséges kis levélben, minden egyéb jelentés nélkül, bátran feladhatja a Postára, szállásom feljegyzésével: In der Ungargasse, bey Adalbertus Römer Hofner Meister, No. 421 in oberem Stof.

Kapuváry Antal veszprémi Kanonok.

Ennek testvére

Mindszenti Kapuváry Anna, Szentgyörgyi Horváth Ferenéné, leánya Mária, Végh Ign. 2^d hitvese.

(Másolat; száma: 150.)

6. Sándor István levele Révai Miklóshoz. 1804. 2. April.

Sándor Révainak

minden jót kíván.

Hogy soká hallgattunk annak én nem vagyok az oka, hanem magad.

Te voltál adósom már két levelemre. Azonban tsak a Régiségek kiadásaival valamennyire jobban sietnél, én a Nemfeleléseidet könnyen eltűr-ném [Lám a Grammaticát a múlt Ujesztendőre ígéréd, 's még eddig is tsak a két része jelent meg. Meglehet azonban, hogy a te Igyekezetedet nálam tudva nem levő más környülfállások késleltetik.]¹ Bárt tsak azokkal² jöttél volna először elő; s azután rajtok építetted volna a Grammaticát. Igen örülök, hogy az Egészséged helyre jött, magam is mostan helyemen vagyok. A Grammaticádnak II. Részt is kezemhez vettem, s köszönöm, hogy rólam megemlékeztél. *Apropos.* Midőn a Grammaticádnak 335-dik Levél felét olvasám (hol tudni illik a Hőn névmását emlegeted, melly a Káldoknál és Eszteknél fen lenne) gyanakodni kezdtem, ha *Latiatuchan* előjövő *Heon* is nem *Hőn*-e, azaz *Őn*? Az *Emlékezzünkben* foglalt régi szavakat valóban szépen feloldád s megis magyarázád. A Bikatsek ugyan elmaradhatott volna, mert az nem oda tartozott, és Bikatsíknak igazán mondatik *Nervus bovinus* (Taurea hajdan)³ Virga Taurea. De ez a kiadónak Jegyzete. Távol légyen tőlem, hogy én a Hírírásban akarnálak látni foglalatoskodva. Mintsem a régi maradványink kiadásiban s fejtegetésiben foglalatoskodva akarnálak látni: (mert erre igen kevés Emberünk vagyon, s ha tovább is így maradnak, féltő, hogy maholnap egészen elvesznek.)⁴ De mivel ez a munka successorod legalább jobban érdemlené még is (ha tsak ismet Vályi forma Ember... a Hírírás oly jutalmas nem lesz, azt a szép jövedelmet, hogy sem ezek a mostani izetlen emberek)⁵ A Leveledből örömmel értettem, hogy Schedius Úr hajlik kérésemre, s a könyvesházamból részszept kimaradt, részszept nem jól említett M. könyveket öszve akarja szedni. Kérlek add tudtára, hogy én azon kimaradtt könyveket, melyek a G. Széchényi Supplementumában említetnek, immár kifirtam, kihez képest azoknak kiszédésével ne fáraszsza magát. Talán rossz neven nem veszed, ha némelly tudakozásimat ide rekesztem, melyekre tsak akkor felelj, ha kedved érkezik:

- 1 ször. Szeretném tudni, minemű nyelven írta Silvester az ő 1539-diki Grammaticáját, ha magyarul-e vagy deákul?
- 2 szor. hol és mi könyvben találta Pray az *Emlékezzünk* éneknek az eredetijét?
- 3 szor. hova valók vagyis hol születtek légyen ezek az érdemes Iróink: mellyek Schoenwisnél vannak: Virág, Vajda, Pétzeli, Versegi s Tót Farkas.
- 4 szer. Prósa miféle étek; s miből áll?

¹ A zárójelben foglaltak keresztül vannak húzva.

² A «Régiségekkel» szó keresztül van húzva, s fölibe írta az «azokkal» szó.

³ Áthúzva.

⁴ A zárjelben levők áthúzva.

⁵ A kipontozott rész olvashatatlan.

5 szőr. Vinklertől felküldött Ritkaságok miből állanak, s magokban mit foglalnak.

A Régiségeknek általad való kiadattatását várva várom, tsak arra intelek, hogy ha magad nem érkezel a nyomtatás hibáinak helyrehozására, tehát valamely szemes emberre bízod, más különben betség igen fog szenvedni. Segítségül ihol 100 ftozt küldök.

Légy egészséggel és szeress. Bétsben 2. April 1804.

Immár sokat gondolkodtam azon, hogy honnan eredhetett ez a szavunk: Tenger, Mare. Azt némellyek a török Dengizzel, melly szint annyit teszen, azon egy tőszóból származottnak vélik. Meglehet Én...¹ azt olvasván, hogy Donvire, *Tanais*, némelly oroszországi főnemzetbélieknél Tangnak és *Tegnek* mondatik, olly vélekedésbe estem, hogy a Tenger, Tenghez vagyis Tanais-hoz képest ezerszernek(?)² mondatik.

(Fogalmazvány; száma: 150. Toldy megjegyzi, hogy e fogalmazvány Bodnár Zsigmond nszombati tanár ajándéka. Oct. 30/70.)

7. Révai Miklós levele Mártonfi József erdélyi püspökhöz. 1807. jan. 10.

Kegyelmes, Nagy Méltóságú, Fő Tiszteletű Püspök Úr!

Kegyess uram, Jótevőm, pártfogóm!

Vettem leveledet kedves ajándékkal. Vettem s olvastam sűrű könyvhullatásim között. Akkor többet nem tehettem zavaros állapotom miatt: a mellyre legottan terhes betegség is következett, a szörnyű köhögés hideg-lélős változásokkal. Sirtam, Édes Mártonfium! sirtam azon közben is, beteges ágyamban. Sírok most is ezen levelemet írtomban. Felkeltem erőlködve is, hogy el ne késem válaszómmal. Édes Mártonfium! meg nem feledkeztél rólam, bátor nem is jelentettem magamat. Eszedbe jutottam szegény Barátod! Vigasztaloz, segítesz, ápolgatsz. Adományod édességét meg nem írhatom; hanem egy ellenkező történetből mérjed érzésem állapotját. Sirtam, sírok. Tudod, mert nálatok is elfutott ditsőges híre, mi Nagy Ember nálunk Paintner Mihály Győri Fő Director, és Kanonok, Királyi Tanácsos, 's a mi volt már, Rátóti Prépost. Nehezen ment ezen kérése, mert sok ellenkezői voltanak büszke indulatos erköltse miatt. Ment mégis. Elgondolhatnád-e, mi szegény ember tolt a szekekrét? Az ő szavaival tétetem a vallást, tsak hogy valamit bőség meg előre nagyobb világosság kedvéért. Én Bétsből minden mozdulást jókor megtudtam Szent András napján Novembernek 30dikán, a mint össze szoktak a Professorok gyűlni, hogy Magnificus Rectort választasz: én a cerimonia előtt öröm hirdetés tettem Amiás et Fratibus in Ignatio, hogy Paintner Fő Direktorrá neveztetett. Ugy történt pedig, hogy azon napon lett meg ezen hirdetés a Cancellarián is. Lássuk már a Fő Director levele részét.

¹ A kipontozott olvashatlan.

² A kérdőjeles szó nehezen olvasható.

Nicolás Suo Michael S. P. D.

Hodie a Vienna a Canonici Frankl nepote, et a Te mihi allatae sunt litterae, quae promotionem meam confirmarunt. 25. Novembirs Excelsa Cancellaria accepit Resolutionem Regiam, quam 30 vna Tecum publicavit. Primem Divinae Providentiae, dein Tibi, hoc negotium iam in tertium annum tam amice, tam feruenter sollicitanti, viamque unice necessariam mihi praeparanti, luculentas me referre gratias oportet. Rátóth die 4. Dec. 1804.

A mult nyáron inséges állapotomban, igen is esedezőképen, hozzá folyamodtam, hogy segítene szegény/fejemen. Megbántottam szerentsétlen kéréssel. Dühödő haragjában motskolt mindenkénel, Pap Társainál, a Professzorok, sőt Asszonyok előtt a Társaságokban: fenyegetőzött, hogy boldog kérésemet megbünteti örök megvetéssel, és engem többé soha nem méltóztat levelére. Illyen a Német Ember. Édes Mártonfim! Magyar vagy Te: azért édes nekem a Te barátságod. Minden jótéteményét keményen megfizettette velem a ditséreteken kapkodó Emberke szinte a számba rágta, miket hirdettek felőle. Megvagynak nálam még most is a dirib darab papirosai, melyeket befirkált saját ditséretivel. Még sem fizethettem le minden adósságomat. Olly környülállásokban voltam: hogy a Fő Directorságban segítő eszköz lehettem. Édes Mártonfim! ebben való fáradsággommal kellett, az utolsó fillérig mindent poganányúl lefizetnem. Nem elégedett meg velem, hogy sokfelé irtam dolgában: megkivánta tőlem betüröl betüre még az illyen leveleket is; megkivánt minden beszélgetéseket, a hol tsak szóval folytathattam ügyét. Irgalmatlanul megfárasztott. Ő Fő Directorrá lett ennél fogva kanonokká is — 's engem farba rügött. Édes Mártonfim! a Pesti pogány fősvénység elnyeli 800 forint fizetésemet: és még más 800 forintot is meghuz rajtam, akárhol vegyem, adóssággal, koldúlással, béres munkával. Fáradozásimben nem segít a Király nem segít a Haza. Az egészségem is teljességgel megbomlott. El kell vesznem a Zsidók, Nyugodalomra és halálra kéredzem, talám meghagyják 600 forint pensiótskamat. Ezzel hozzátok kívánkozom. Kérlek, engedj valahol helyetskét valamelyik jószágodon, rendelj valami segedelmetskét, élelmem, és melegedésem könnyebbségére: hagyjad hogy tsendesen húnyhassam bé szememet a Te Álhatatos Barátságodnak Édes Oltalma alatt. Már nem élhetek soká. Ha Hazámban kell meghalnom, kétszer fogok meghalni; hamvaim sem nyughatnak kegyetlenkedő mostohámnak fagyos kebelében. Meg ne vesd kérésemet. Haldokló Barátod esedezik.

Elég pénzt vernek nálatok, de mind Budára viszik. De Budán sem hagyják, mert azonnal feljebb viszik. Úgy vagyunk, mint ti; banco tzédulánk sints Elragadják a Zsidók, Görögök, Rátzok, és az elzsidósodott Földes Urak.

Az Irgalmasságnak Atyja úgy tekintszen tikon nyújtott adományodra, mint valaha a szegény aszszony fillérére tekintett. Tudom a szorongató környülállásokat tsak tavali leveledből is.

Elég szomorú híreket halottam a közönséges beszédekben. Roszul fizetett az esztendő. Nagy nálatok a szükség. De emberiség vagyon még is bennetek: hogy a drágaságot, a mennyire lehet, nem öregbititek. Nekünk az Isten mindent bőven adott; tele vagynak a tsürök, a vermek, a pintzék:

azonban szükségét látunk még is. A vérszopó nyerekedők mindent elfoglalnak, s mindent úgy adnak éktelen áron, a mint nekik tetszik. A papiros pénzt vetik okul. De a féketlen telhetetlenség az ezüst pénzt is annyi sommában meghúzná a szegényen.

Tartson Isten jó egészségben, boldog állapotban.

Ápolgásd ezután is
Pest. Januárnak 10. napján 1807.

Alázatos Hiv Tisztelődöt
a szegény Révait mp.

(Másolat; száma: 43.)

Közli: HELLEBRANT ÁRPÁD.

HÁROM LEVÉL KAZINCZYTÓL, EGY KAZINCZYHOZ.

Az alábbi négy, eddig ismeretlen levelet a budapesti ref. theol. akadémia Ráday-könyvtárában 1922 december havában találtam. Mind a négy eredeti. Az első különös figyelmet érdemel azért is, mert Kazinczynak Szemere Pálhoz írott levelei között ez a legelső. Írásakor személyesen még nem ismerte Szemerét. A levélírára Szemerének a Hazai Tudósítások Toldalékjában megjelent *Észrevételek Arcadiáról* c. cikke adott alkalmat, melyben az *Arcadia* szó értelmezésében «Széphalom érzékeny Urá»-nak álláspontján, széleskörű irodalmi tájékozottsággal, fejtegeti a debreceni kritikasterek által félreértett szó jelentését. Igen figyelemreméltók Kazinczynak Szemeréhez intézett buzdító, lelkesítő szavai, dicsérvén, magasztalván az ifju költő előtt az írói, költői pálya tiszta jutalmát. A második levélben Kazinczynak hat olyan leveléről van szó, amelyek közül Szemere csak négyet kapott meg. (A négy levél tartalmát röviden el is mondja Szemere.) Ez a hat levél a Kazinczy-irodalomban, tudtommal, mind máig ismeretlen. Az eddig kiadott levelezésben nem találom. Fülkutatása meg fogja érdemelni a fáradságot. A harmadik, finomgyöngédséggel írott levél Szemere feleségéhez van intézve. A negyedik levélben említett Richter (Fülöp Antal) nevű festőről Kazinczy gyakorta ír leveleiben (v. ö. XX. k. 622. l.).

I. Kazinczy Ferenc — Szemere Pálhoz.

[1807. apr. 20.]

Szemere Pálnak Kazinczy Ferencz
szíves barátságát.

Mingyárt akkor, midőn Uram Öcsémnek a' Mélt. Lónyai Gábor Ur megtiszteltetésére írt verseit az újságlevelekben olvasám, láttam azt, hogy ez a' feljelenés nem közönséges jelenés, 's nagyot reménylettem Literatúrának, melly művelőket gyakorta kap ugyan, és sokakat, de hívatlanokat. Sajnáltam azután, hogy a' kedves szózat nem hallatta magát, 's elszomo-